

IRK STANDARTLARININ ORTAYA ÇIKIŞI VE BELİRLEME KRİTERLERİ

İlker Ünlü

Köpeğin evcilleştirilmesi 15 000 yıldan da öteye dayansa da bugün anladığımız şekilde köpek ırkları kavramının ortaya çıkışı birkaç yüzyıllık bir geçmişe sahip. Geçmiş yüzyıllarda görevlerine göre ayrılan köpek grupları mevcut olmasına rağmen bugün ki haliyle ayrıntısıyla tanımlanarak benzerlerinden ayrılmış ve soy ağacı dikkatle tutulmuş ırklar söz konusu değildi.

Köpeği tanımlayan görevi olduğu için belirli şekillerde av yapan, mülkü ya da sürüleri koruyan, hayvan sürülerini güden, çiftliklerde kemirgen nüfusunun kontrol altına alınmasında kullanılan ya da sadece asilzadelerin kucaklarını süsleyen köpekler belki birkaç istisna hariç 18. yüzyılın ortalarına kadar bugünkü ırk isimleri ve detaylı tanımlardan yoksundular.

Endüstri devriminin ardından orta sınıfın Avrupa'da refaha kavuşmasının sonucu olarak önce İngiltere sonra da kıta Avrupası'nda köpek güzellik yarışmaları düzenlenmeye başlandı. Her ülke milli ırklar listesine katmak istediği köpeklerine bir isim ve standart yazarak hızla ırklar listesine yeni eklemeler yapmaya başladılar.

Bu noktada benzer görevi yapan köpeklerin benzerliği önlerindeki ana engel gibi duruyordu. Örneğin bütün setterler, spanieller, pointerlar ya da kısa ya da uzun bacaklı terrierler aynı ırk olarak mı görülmeliydi? Kısa sürede köpeklerin geldikleri bölge ya da ülke, çalışma şekli ve alanı, kürk rengi ve yapısı gibi ayırt edici özelliklere göre köpekler secere sistemiyle kontrollü bir şekilde çiftleştirilerek tutarlı popülasyonlar oluşturuldu. Bugün 350'nin üzerindeki köpek ırkının oluşma hikâyesi en genel hatlarıyla budur.

Türkiye'de köpeklerimize olan ilginin "*ırk kavramına dayalı olarak*" artışının son 15 yıldan bu yana hızlı bir ivme kazandığı bir gerçek. Bu pek çok açıdan sevindirici olmasının yanında tabii ki kendi içinde belirli bir karmaşa yaratmıyor da değil.

Bu süreç içinde ulusal köpek ırklarımızın severleri "*bir köpek ırkı nasıl tanımlanır?*" sorusunu genellikle yakın oldukları çevrenin fikirlerine ya da beğendikleri köpeklerin benzerlerine dayandırarak açıklamayı seçtiler. Herkes aynı tipte köpeği beğenmediği ya da herkes herkesle iyi geçinmediği için bu tanım oldukça değişken kıstasları içeriyordu. Aslına bakarsak hala daha da öyle.

Öyleyse neye bakılması gerekiyor? Öncelikle bir iş köpeğinden bahsediliyorsa "*üzerinde gözlem yapılacak çalışan tutarlı bir popülasyona sahip mi?*" sorusu cevaplanmalı. Aksi takdirde ticari olarak oluşturulmuş küçük bir gen havuzuyla karşı karşıya kalabiliriz. Kaldı ki

bu köpekler görev için değil müşteri talebine göre üretildiklerinden orijinal popülasyonun temsilcisi olmaları çok güçtür.

Popülasyonun kinolojik olarak ırk parametrelerinin belirlenmesi için idealde 100 köpeklik bir ölçümün gerçekleştirilmesine uygun, sağlam bir sayıya sahip olması ve tutarlı yani birbirine büyük oranda benzeyen bireylerden oluşması gerekiyor. Bunu Akbaş ve Kangal Çoban Köpeklerimiz için yapabildiğimiz için çok şanslıyız.

Bu, bugün dünya çapına 90'a yakın üyeye en büyük köpek kayıt ve show organizasyonu Uluslar arası Köpek Federasyonu'nun (FCI) uyguladığı bilimsel yöntemdir. Bu yöntem kişisel beğenilere değil bilimsel gözleme dayalıdır. Köpek Irkları ve Kinoloji Federasyonu (KIF) bünyesinde bahsi geçen ırklarımızın yok olmadan tanımlanabilmeleri ve onları gelecek nesillere değişmeden bırakabilmemize imkân tanıyacak tek yol budur. Benzer çalışmalar şuan Anadolu Sultan Tazısı ve Aksaray Malaklısı için de devam etmektedir.

Türkiye, hayvancılık geleneği güçlü olan büyük bir ülke. Coğrafi çeşitliliği bölgesel hayvan varlığını da gözle görülür şekilde biçimlendiriyor. Söz konusu sürü koruma köpekleri olduğunda Ege'den İç Anadolu bozkırlarına, Doğu Anadolu'dan Karadeniz ve Akdeniz'in yüksek yaylalarına küçükbaş hayvanları çeşitlendikçe onları koruyan köpekler de değişiklik göstermeye başlıyor. Her bölgenin ayrı bir ırkı var mıdır? Henüz bilmiyoruz. Yukarda bahsettiğim yöntemle bilimsel bir gözlem yapılmadan da konuşmak yanıltıcı olacaktır.

Son 15 yılda ulusal köpek ırklarımız çeşitli şekillerde tanımlanmaya çalışıldığından bahsetmiştim. Önce rengine göre ayırmayı denediler. Kısa sürede her karabaşlı ya da her süt beyaz köpeğin birbirine benzemediğini kabullenmek zorunda kaldılar. Siyah maske bir ırkı tanımlıyorsa ve ona "Karabaş" dememiz gerekiyorsa karabaşlı bir Aksaray Malaklısını ya da aynı renkteki herhangi bir köpeği Kangal'dan nasıl ayıracaktık? Bu olmadı. İkinci kıstas daha az şüphe uyandırıyor gibiydi: "büyüklük". Alkış toplayan masa kadar köpeklerle ırkların korunduğu iddiasının da tutarlı hiçbir kanıt içermediği artık aklielim herkes tarafından yavaş yavaş yüksek sesle ifade edilmekte. Bu, bilimsel bir gözleme değil çatışan kişisel beğenilere dayandığından, takipçilerini ırka yakınlaştırmaktan çok uzaklaştırıyor olduğu aşikâr. Son 10 yıldır neredeyse hangi Türk Çoban Köpeği ırkı söz konusu olsa bulup buluşturulup doğru renkte; ama yanlış tipte köpekler popüler ırklarımızın isimleri altında el değiştirip duruyor.

Bir ırk standardı bahsi geçen ırkın "*idealini*" tarif etmeyi amaç edinir. Öncelikle ırkın bir görevi varsa o göreve uygun fiziksel yapının genel olarak tarif edildiği bir tanımla başlanır. Köpek dar tünellerde porsuk peşine düşecekse başka, karlı tundralarda kızak çekecekse başka bir yapıya sahiptir. Standart ilk etapta bunu size söyleyebilmelidir.

Bir ırkın ayırt edici özelliklerini düşündüğümüzde aklımızdan geçecek bazı soruları aşağıda sıralayalım:

- **Kafa hangi köpek gurubunu çağırıyor? Bulldog ya da Mastif ırklarını mı yoksa tazıları mı? Sürü güden mi yoksa koruyan köpekleri mi?**
- Kafanın oranları nedir? Kafatasının burun kısmına oranı nasıl olmalıdır? %50 %50 mi? Yoksa burun kısmı biraz daha kısa ya da tam tersi mi? Ağız kısmının yukardan ve yandan bakıldığında genişliğinin kafatasına oranı nedir? Kısa ve küt mü yoksa burna doğru zarifçe inceliyor mu?
- **Kafatası ve burun kısmı üst çizgilerinin birbiriyle ilişkisi nedir? İkinin de üzerinden birer çizgi çekilse birbirine paralel mi uzanıyorlar? Yoksa iç ya da dik bükey mi?**
- Alın çıkıntısı ne kadar belirgin?
- **Dudaklar sarkık mı yoksa çeneleri sıkıca örtüyor mu?**
- Kafatasının genişliğinin burun kısmına oranı nedir? Burun kısmının kafatasından çıkışı ve konumu nasıldır?
- **Göz biçimi nasıl olmalıdır? Kabul edilen renkler nelerdir? Gözler kafatasında nasıl konumlanmalıdır? Yuvarlak ve önde mi yoksa badem şeklinde ve hafif çekik mi? Kaşlar belirgin olmalı mıdır? Gözaltıları sarkık mı yoksa sıkı mıdır?**
- Burun hangi renk ya da renklerdir?
- **Boyunun gövdeye açısı nedir? Dururken ya da hareket halinde kafa hangi açıyla taşınmalıdır? Boyunda deri sarkıklığı kabul edilir mi?**
- Sirt çizgisi nasıldır? Yere paralel? Omuzdan kuyruğa doğru hafif eğimli ya da beli hafif yukarda mı? Tazı gibi kavisli olabilir mi?
- **Kuyruk çıkışı nasıl olmalıdır? Aşağıdan mı yoksa yukarıdan konumlu mudur? Dururken ya da hareket halinde nasıl taşınmalıdır? Uzunluğu ne kadar olmalıdır? Tüy yapısı nasıldır?**
- Omuzdan dirseğe ve dirsekten yere olan oran nedir? Göğüs derinliği nereye kadar olmalıdır? Dirseğin üzerinde, hizasında ya da altında mı? Göğüs kafesinin biçimi nedir?
- **Omuz ve kalça açıları nasıl olmalıdır? Kürek kemiğinin üst kola yaptığı ya da leğen kemiğinin uyluk kemiğine olan açısı ne olmalıdır? Diz açısı nedir? Uyluk ve kaval kemiği uzunlukları nedir?**
- Topukların yere uzaklığı ve konumu nedir?
- **Bilekler yere dik mi yoksa hafif eğimle mi inmelidir?**
- Patilerin şekli nasıldır? Kedi ya da tavşanayağı gibi mi? Yoksa daha farklı mı? Parmak aralarında perde var mı?

Biraz karışık mı? İşte bu nedenle kinolojik kriterlere göre yapılan bilimsel bir gözlem gereklidir. İlk etapta çalاکalem akla gelen bu soruların cevapları tutarlı olarak bir ırkın popülasyonunda olması ve o ırkın üreticileri ve hakemleri bunları iyi bilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde ırkın orijinal haliyle korunmasından bahsedilemez.